

HATÁRON TÚLI ROMÁN KÖZÖSSÉGEK – AUSZTRIÁTÓL AUSZTRÁLIÁIG

Egyes becslések szerint tízmillió román él az ország határain kívül. Ha ez nem is tekinthető teljesen megalapozottnak, a téma kutatása, a határokon kívül élő románok számbavétele/bemutatása nagyon is időszerű. Hiszen az 1989-es fordulat után a kivándorlási hullám felerősödött, másrészt egyre többet hallunk azokról a határon túli román közösségekről, amelyek nemzeti önazonosságuk őrzéséért zaklatásoknak vannak kitéve Ukrajnában, Bulgáriában vagy Szerbiában.

Éppen ezért a népességtörténeti, nemzetépítési, irodalmi, filozófiai jellegű tanulmányok mellett szükségesnek tartottuk a mai diaszpórákép bemutatását is. Tettük ezt a szerkesztőség kérésének készséggel eleget tevő, illetve a szövegek fordításában közreműködő régebbi és újabb munkatársaink segítségével.

(A szerk.)

ȘTEFAN ILIE

Ausztriai levél

■ Három és fél éve lakom Bécsben. Ideérkezésem után egyik első lépésem az volt, hogy felkeressem az itteni román közösséget, és próbáljak beilleszkedni. Jó keresztényként először az egyházzal léptem kapcsolatba. Itt ismertem meg prof. dr. Nicolae Dura atyát, egy különleges érzékenységgű és nagy kegyelemmel bíró papot, akinek, közel tíz esztendeig tartó küszködés eredményeképpen sikerült felépítenie az első bécsi román templomot (2003-ban fejeződtek be a munkálatok), olyan időkben, amikor már mindenki felhagyott az ebbe vetett reményével.

Közel huszonegy évig tartó lelkeskedése alatt annak is szentelt időt, hogy megírja az ausztriai román közösségek több mint háromszáz esztendő történetét. A kötet címe: *Biserica trântă departe* (A távolban megélt egyház). Virgil Căndea, a Román Akadémia tagja így fogalmaz a kötet előszavában: „A könyv szerzője jelentős dokumentációra, valamint saját tapasztalatára támaszkodva, bebizonyítja, hogy az ausztriai román közösségében az ortodox vallás megélése szorosan egybefonódik a nyelv és az ősi hagyományok megőrzésével, és hogy ez a közösség fontos szerepet vállal abban, hogy autentikus, pozitív képet vetítsenek a világ elé a románokról, és hogy folyamatosan fejlesszék a mi népünk és az osztrák nemzet régmúlt időkre visszatekintő kapcsolatait.”

Az egyház mindig nagyon komplex szerepet játszott a román emigránsok életében. Mind a múltban, mind most nemcsak a vallás, hanem a társadalmi élet központja is. Az ausztriai templomok egyszerű épületek,

amelyek hűen tükrözik a hívek szociális státusát – egyszerű, de vallásos emberek –, de a papság helyzetét is. Továbbá román ortodox templomok, amelyek jelentős szerepet játszottak a román közösségek létrejöttében, és a mai napig a román lelkeség katalizátorként működnek: Szent Mihály és Gábrriel Arkangyalok-templom (Biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil”), Salzburg; Szent Miklós-templom (Biserica „Sf. Nicolae”), Graz; a Szentlélek Eljövetele-templom (Biserica „Pogorârea Sfântului Duh”), Linz; Szent Mihály és Gábrriel Arkangyalok-templom (Biserica „Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil”), Knittelfeld; Szent Demeter mártír templom (Biserica „Sf. Mc. Dimitrie”), Klagenfurt; Urunk születésének temploma (Biserica „Nașterea Domnului”), Feldkirch.

Dura atya már első találkozásunk napján nekem ajándékozta ezt a kötetét, és el kell ismernem, nemcsak az új életben, ebben a diaszpóra-létben való eligazítást szolgáló kötetként tekintek rá. A *diaszpóra* kifejezés története a görög *spora* ('szórni') és *dia* ('át', 'szét') szavak összetétele. Érdekes megfigyelni, hogy a hazai értelmező szótárak közül a *diaszpóra* kifejezés tágabb értelmezése csak a 2002-es kiadású, új értelmező szótárban (Noul Dicționar Explicativ al Limbii Române) jelenik meg: „Országai határain kívül tartózkodó népcsoport. A kanadai román diaszpóra.” A diaszpórák egy-egy ország kisebb-nagyobb számú állampolgárainak világban való szétszóródása során keletkeznek, mely szétszóródás okai között fellelhetjük mind a [z anyaországuk területén érvényesített] bi-

zonyos szabadságjogoktól való megfosztottságot, mind a különböző gazdasági tényezőket. A diaszpóra egy másik, befogadó közösségbe integrált, de nem asszimilált csoport, amely missziók, emigráció vagy területcserék folyamán jöhet létre.

Az otthonról történő elmenetel jelenthet esélyt, de csapdát is, az otthonát elhagyó növekedhet, beteljesedhet lelkileg, néha anyagilag is, de fennáll az eltévelyedés, az elvesztődés veszélye is. A diaszpórában élők számára másképpen tevődik fel a saját tettekért való felelősségvállalás kérdése, és plusz teherként hárul az emberre az is, hogy idegen környezetben kell újra felfedeznie hivatását, életének értelmét. A diaszpóra-közösségek nagyon fogékonyak az újdonságokra, de ugyanakkor nagyon figyelnek a hagyományőrzésre is, folytonosan keresvén az egyensúlyt az eredeti azonosságtudat megtartása és a befogadó társadalomba való beilleszkedés között. Ugyanakkor bármiféle általános sztenderdekhez való kényszerítés káros lehet mind az egyének, mind a közösségek számára, és kiöltheti belőlük a kreativitást.

Egyesek számára az elmenetel, az otthonról való elszakadás traumával is járhat. Sok, mélyen román érzésű, különleges embert ismerünk, akik különlegeset alkottak a diaszpórában, bebizonyítván, hogy számukra ez nem elpazarlódással járt, hanem beteljesedéssel. Először a három „főkorifeust” említeném, éspedig Mircea Eliadét, Eugen Ionescót és Emil Ciorant, majd következne Tristan Tzara, Panait Istrati, Monica Lovinescu, Dorin Tudoran, Paul Goma... – és a sort lehetne folytatni.

Ausztria nagy hagyománnyal rendelkezik a különböző vallású és nemzetiségű csoportok együttélésében. A románok a [z Osztrák–Magyar] Monarchia lakosságának jelentős hányadát, több mint 7 százalékát tették ki. A Bécs védelméhez való hozzájárulásunk legrégebbi bizonyítéka 1683-ból, az oszmán ostrom idejéből származik: egy románok által állított kereszt, amely 322 esztendeje vigyázza a Bécset, Tivoli (Gatterhölzl) környékén. A keresztet Havasalföld (Țara Românească) vajdája állíttatta a sátra elé, abból a célból, hogy az imák jobban segíthessék az ostromlott keresztényeket. Melléje, 1864-ben egy kápolnát építettek a környékbeli. 1859-től a kápolnát a Bécsi Ortodox Közösség gondozza, és a Bécsi Érsekséghez tartozik.

Egy a volt birodalomban való jelenlétünknek egy másik jelentős, közel 150 éves bizonyítéka az, hogy a Bécs központjában található Habsburg császári palota kapuján a mai napig megőrizték Cernăuți és Bukovina címerét. A mai napig két bécsi utca őrzi

két nagy makedoromán kereskedőcsalád neveit: Dumba és Sina. Ide tartozik az az ortodox kápolna is, amely 1906 óta folyamatosan működik a Dietrichstein-palotában, Bécs központi zónájában. Erdély osztrák megszállása (1711), majd Bucovina, Cernăuți, Bán-ság osztrák uralom alá hajtása a mai napig könnyen észrevehető gazdasági, kulturális és építészeti lenyomatot hagyott az említett régiókban. Ugyanakkor azt sem szabad elfelednünk, hogy a román kultúra Bécs öreg városában működő tudományos intézeteknek is nagy elismeréssel tartozik, hiszen ezekben részesült tudományos képzésben többek közt Gheorghe Șincai, Petru Maior, Titu Maiorescu, Gheorghe Lazăr, Ioan Molnar Piuaru, Mihai Eminescu, Ioan Slavici, Ciprian Porumbescu, George Enescu, Lucian Blaga, Tudor Vianu.

Az ausztriai román közösség azután kezdett kialakulni, hogy a birodalom kiterjesztette uralmát Erdélyre, Bukovinára, Bán-ságra, és az itt élő vagyonos családok úgy döntöttek, hogy életüket Ausztria nagyvárosaihoz kötik, vagy a császárnak hűségesküvet tett katonatisztek, akik házasság vagy egyéb okok miatt itt telepedtek meg. Láthatjuk tehát, hogy a románok régóta jelentős történelmi-gazdasági kapcsolatban állnak Ausztriával, azzal az országgal, amelyet egyre jelentősebb számú román tekint egyre inkább vonzónak.

A Romániából érkező első emigránshullám a második világháború után érkezett Ausztriába. Főleg szászokból és svábokból állt, de románok is voltak köztük. Főleg a diktatórikus Kommunista Párt által üldözött társadalmi rétegekből kerültek ki.

1989 decemberéig Ausztria a Romániából származó emigránsok számára elsősorban tranzitországként működött, akik inkább a gazdasági szempontból jóval fejlettebb Német Szövetségi Köztársaságot preferálták. A Ceaușescu-rendszer által „eladott” szászok és svábokon kívül eddig az időszakig nem nőtt jelentősen a Romániából származó osztrák emigránsok száma. A második, immár nagy emigránshullám 1989 decembere után érkezett Romániából Ausztriába, annak következményeként, hogy a romániai forradalom nem tudta elsöpörni a kommunizmus számos káros hagyatékát. E kivándorlóhullám motivációja még mindig politikai, de amelyet gazdasági vonatkozások is erősítenek. Ebben a periódusban Románia akut gazdasági, szociális és politikai válságon ment át, amely egyfelől egyenes folyamodványa volt a piacgazdaságra való áttérésnek, de amelyet katasztrofális méretű fokozott a korábbi privilégiumait maradéktalanul megőrző kripto-kommu-

nista vezetőség korrupciója. Emiatt jelentős számú értelmiségi, akit kiábrándított a „fordalom” csődje, más országban próbálja megtalálni azt a szabadságérzetet, amelyet Romániában nem ismerhettek a diktatúra bukása előtt, de utána sem...

1990-ben az emigránsok 62 százaléka volt német nemzetiségű, 11,4 százaléka magyar, míg a románok 24,6 százalékot tettek ki. Jelenünkben a kivándorlók elsősorban többsége, 99,1 százaléka román nemzetiségű. A Romániából származó emigránsok főbb célországai az 1990–2010-es periódusban: Németország, az Egyesült Államok, Spanyolország, Kanada és Olaszország, ám a kivándorlók intenzitása országoként több változáson ment át ebben az időszakban. 2003-tól, amióta a román állampolgárok szabadon közlekedhetnek az Európai Unió országaiban, kétféle tényező befolyásolta a kivándorlást. Az első az ún. *push* (nyomó) faktor, tehát főleg az alacsony életszínvonal, a munkahelyhiány, a gazdasági és politikai válságok stb., a második a *pull* (vonzási) faktor, tehát a célország magasabb életszínvonal, magasabb fizetések, jobb munkahelyek, jól működő társadalmi rendszerek, személyi szabadság. Emellett egyéb – nemcsak gazdasági természetű – okok is befolyásolják a kivándorlás mellett való döntést, valamint a célország, kiválasztását. Ilyenek pl. a nyelv, a már meglévő kulturális kapcsolatok, földrajzi helyzet, a hagyományos kapcsolatok.

Az [ausztriai] román közösség 2003-ban 17 470 lelket számlált, 2005-ben már 39 044-et, amelyből 22 759 rendelkezett (osztórák) állampolgársággal, és akik 12,7 százaléka felsőfokú végzettségű.

Cristinei Arigho, a Foglalkoztatási, Szociális Védelem és Társadalmi Befogadás Osztályának (az Európai Bizottság keretén belül működő hivatal) szóvivője szerint „2,1 millió román dolgozik ez EU-ban [Románia határain kívül], nagy részük Olaszországban (890 000), Spanyolországban (825 000) és Németországban (110 000). A hivatalos statisztikákban ezenkívül szereplő 275 000 román Ausztriában, Belgiumban, Dániában, Finnországban, Franciaországban, Görögországban, Írországban, Luxemburgban, Hollandiában, Portugáliában, Svédországban és Nagy-Britanniában dolgozik. Nagyon bonyolult kideríteni, hogy hány román dolgozhat a 27 európai országban, még a tagállamok statisztikai hivatalainak bevonásával is. Amatt, hogy erről a jelenségről nagyon nehéz pontos adatokat szerezni, egyetlen, adatelemzéssel, társadalmi jelenségek előrejelzésével foglalkozó hivatal sem tud megbízható információkat szolgáltatni.”

És mi az, ami Ausztriába vonz – még mindig! – sok ezer románt évente, akik munkahelyet, új életlehetőségeket keresnek maguknak? Ahhoz, hogy érdeemben tudjunk válaszolni erre, az alábbiakban röviden ismertetem ennek az országnak a megvalósításait.

Az egy alkalmazottra jutó 22 730 euró nettó átlagjövedelemmel Ausztria nagy vonzerőt jelentett 2012-ben azok számára, akik olyan országokból származnak, amelyek nehezen viselték a gazdasági stagnálás időszakait. Ausztria a világ leggazdagabb országai közé tartozik, 2011-ben az egy főre jutó 48 350 dollárnyi bruttó hazai termékkel 12. a ranglistán. Nagyon magas az életszínvonal – 2011-ben az Emberi fejlettségi index 19. helyén állt. Emellett az ország Európa legkevésbé korrump országa. Bécs három, egymást követő esztendőben is szerepelt a legjobb életminőséget biztosító fővárosok listájának élén. Ausztria a második legnagyobb romániai befektető [az első Hollandia], és főleg bankszektorban, a petróleum- és energiaiparban, valamint újabban az agrár- és élelmiszeriparban is jelentős érdekeltségekkel rendelkezik.

Most pedig tekintsük át röviden a Migráció és Társadalmi Befogadás Hivatalának [Statistisches Jahrbuch für Migration & Integration, http://www.statistik.at/web_de/presse/077472] 2014-es statisztikai Évkönyvének Ausztriában tartózkodó románokra vonatkozó tételeit: a Romániából származó állampolgárok a teljes lakosság 7 százalékát teszik ki, teljes számuk 60 000-re rúg; a 6. legnagyobb idegen népcsoport (első a Németországból származók – kb. 165 000 ember, második helyen törökországi bevándorlók – 115 000, a szerbiaiak – 112 000, a Bosznia-Hercegovinából származók – 91 000 és a Horvátországból kivándoroltak – 62 000). Az Ausztriában tartózkodó román állampolgárok száma ugrásszerűen megnőtt Románia EU-csatlakozása (2007) után.

Több mint ezer román egyetemi hallgató tanult 2012–2013 telén ausztriai egyetemeken. Nagyjából ugyanennyi bulgáriai, horvátországi, magyarországi, lengyelországi és szlovákiai hallgató tartózkodott ugyanabban az időszakban Ausztria felsőoktatási intézményeiben – tehát jóval kevesebben, mint az idegen diákok összlétszámának 38 százalékát kitevő 25 800 németországi hallgató vagy az Olaszországból származó (főleg dél-tiroli) 7600 diák.

Az ugyanekkor az ausztriai Nemzeti Információs és Akadémiai Elismerési Központ (ENIC NARIC Austria) honosítás céljából benyújtott 2343 külföldi egyetemi oklevél közül 213 származott Romániából,

190 Bosznia-Hercegovinából, 175 az Oroszországi Föderációból, 169 Szlovákiából, és 165 Magyarországról.

Ahhoz képest, hogy a 2002–2003-as tanévben csak 389 romániai diák tanult Ausztria felsőoktatási intézményeiben (159 Bécsben), a mostani, közel ezer hallgató jelentős számbeli gyarapodást jelent, és ugyanakkor azt támasztja alá, hogy az ausztriai, de legfőképp a bécsi egyetemek kiemelt fontossággal bírnak számos romániai diák számára.

A román közösség évről évre követhető, jelentős számbeli növekedése azonban nem jár együtt a kulturális téren való láthatóság növekedésével. Hiába növekszik a szakemberek, az egyetemi hallgatók, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma, a közösségi életbe való bekapcsolódásuk mértéke elhanyagolható. Nem sikerül olyan összetartó közösséget létrehozni, amely szerves része az osztrák társadalomnak, és ugyanakkor elkerüljük az asszimiláció csapdáját. A legtöbb román emigráns, aki az elmúlt né-

hány évben települt át Ausztriába – akár felsőfokú végzettséggel rendelkezik, akár nem –, nem vesz részt a román közösségek életében, nem épít ki románokkal széleskörű kapcsolatokat (szorosabb, baráti viszonyokat azonban románokkal ápolnak), hanem kizárólag egy célra összpontosítanak, és pedig az anyagi jólétre.

Nem hiszem, hogy Ausztriában létezne még egy olyan közösség, amely ennyire nélkülözne az önbecsülést, és esetenként szégyenkezne amiatt, hogy ő román, hogy ő ortodox. Én nem találtam semmiféle okot ezen szégyenérzetre, emiatt hajlok afelé, hogy itt inkább egyfajta kisebbségi komplexusról van szó, amely abból kifolyólag jött létre bennünk, mert közösségünk nem tudott jövőbemutató terveket készíteni, és nem tudtunk egy emberként felzárkózni a társadalom igazságosabbá tételét, modernizálását szolgáló intézkedések mögé.

Péter Árpád fordítása

■ FORRÁSOK

<http://viena.mae.ro/node/484>

http://www.statistik.at/web_de/presse/077472

http://www.integrationsfonds.at/zahlen_und_fakten/statistisches_jahrbuch_2014/

<http://www.bamf.de/DE/Infothek/Statistiken/Wanderungsmonitor/Freizuegigkeit/freizuegigkeit-node.html>

<http://www.tagesspiegel.de/meinung/migration-von-roma-aus-bulgarien-und-rumaenien-bei-der-zuwanderung-werden-probleme-geleugnet/9441234.html>

<http://oldviena.mae.ro/index.php?lang=de&id=5078>

<http://www.rkiwien.at/kurse/workshops>

<http://www.advantageaustria.org/international/zentral/business-guide-oesterreich/zahlen-und-fakten/wirtschaft/wichtige-sektoren.de.html>

Nicolae Dura: *Biserica trăită departe*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2005.

TUDOR RAȚ

Bulgáriai és szerbiai román kisebbségek

■ A 2011-es népszámláláskor Bulgáriában 3598 állampolgár vallotta magát „vlach”-nak, és csak 866 románnak, 5454 személy nyilatkozott úgy, hogy román az anyanyelve, míg 1815 a „vlach” nyelvet jelölte meg anyanyelvként. Ugyanakkor a külügyminisztériumhoz tartozó, a külföldön élő románokkal való kapcsolattartásért felelős intézet (Departamentul Politic pentru Relația cu Românii de Petutindenii) nyilvántartása szerint Bulgáriában közel 150 000, román nyelvet beszélő állampolgár él, akik főleg a Duna mentén laktak, Várnában, Veliko Tárnovóban, Burgaszban, Szilisztrán és Rodopi környékén.

A szerbiai Statisztikai Intézet 2011. októberi adatai szerint 29 332 személy vallotta magát románnak, és 35 330 „vlach”-nak, akik főleg két, jól elkülöníthető régióban, a Vajdaságban és a Timok völgyében laktak. A ro-

mán közösségek vezetői azonban úgy becsülik: annak ellenére, hogy a Timok-völgyben csak 2073 románt és 32 873 „vlach”-ot vettek nyilvántartásba, a román etnikumúak száma kb. 250 000 lehet, akik 154 településen élnek.

Román kisebbségiek – európai polgárok

■ A román közösséget hat kulturális intézmény hivatott képviselni, amelyek közül három ad ki periodikákat román és aromán nyelven. Szófiában egy a Román Ortodox Patriarchátus alá rendelt templom áll. Gámzovo (Bregovo község) település kivételével a líceum előtti oktatási szinteken nem tanítják anyanyelvként a románt. Egyedül Szófiában található román nyelvű líceum,